

ARCYBRACTWO RÓŻAŃCA ŚWIĘTEGO PRZY KOŚCIELE POD WEZWANIEM ŚW. MARII MAGDALENY W WAWRZEŃCZYCACH

Parafia Wawrzeńczyce znajdująca się w diecezji krakowskiej obejmuje 5 miejscowości położonych 30 km na wschód od Krakowa: Wawrzeńczyce, Złotniki, Stręgorzycze, Żydów i Wygnanów. W jej archiwum zachowały się trzy księgi brackie obejmujące całą działalność miejscowego Arcybractwa różańca świętego. Arcybractwo to powstało w 1600 r., co sytuuje je wśród najstarszych bractw różańca świętego w Polsce. Opisanie jego działalności może stanowić przyczynek do badań nad rozwojem bractw różańcowych i staropolską religijnością.

Aby stworzyć odpowiedni kontekst kulturowy oraz historyczno-geograficzny dla poruszanego zagadnienia, w pierwszej części niniejszej pracy omówię rozwój różańca jako modlitwy i powstanie bractw różańcowych. Następnie opiszę historię parafii Wawrzeńczyce. W trzeciej części omówię działalność arcybractwa różańcowego w parafii Wawrzeńczyce w układzie chronologicznym. W szczególności poruszę kwestię jego zasięgu terytorialnego i liczebności, majątku bractwa, sposobu organizacji oraz kondycji społecznej członków.

Niniejsza praca nie wyczerpuje tematyki działalności bractwa w Wawrzeńczycach. Wynika to z niewielkiej wiedzy o historii samej parafii, która dotąd nie doczekała się odrębnego opracowania. Jej rozwinięcie wymagałoby dalszej kwerendy w Archiwum Kurii Metropolitarnej w Krakowie, Archiwum Diecezjalnym w Krakowie, Archiwum Narodowym w Krakowie, Archiwum Państwowym w Kielcach, Archiwum Diecezjalnym w Kielcach i Archiwum Głównym Akt Dawnych. Niemożliwe jest dotarcie do źródeł mogących oświetlić początki arcybractwa, takich jak dokumenty założycielskie czy księga miejska Wawrzeńczyce, ze względu na zaginięcie tychże. Praca powstała zatem wyłącznie w oparciu o przechowywane w archiwum parafialnym

w Wawrzeńczycach księgi brackie obejmujące w trzech tomach lata 1600-1794, 1799, 1802-1804, 1806-1808, 1810-1938.

I. Rozwój modlitwy różańcowej i bractw różańca świętego

Praktyka powtarzania modlitw pojawiła się w już w starożytności i wywodzi się z chrześcijaństwa wschodniego. Ojcowie Pustyni w celu osiągnięcia stanu ciągłego uwielbienia Boga i gotowości nieustannie odmawiali krótkie, powtarzające się modlitwy złożone z cytatów z Biblii lub aktów strzelistych¹. Z biegiem czasu punktem odniesienia dla ich ilości stał się psalterz, zatem odmawiano krótkie formuły po 50, 100 i 150 razy².

Praktykę tę w nieco zmienionej postaci przyjęto w klasztorach Zachodu. Mnisi mieli obowiązek odmówić w ciągu tygodnia cały psalterz, czyli 150 psalmów z przypisanymi do nich antyfonami, zaś nieumiejący czytać mogli odmówić w miejsce psalterza 50, 100 lub 150 *Zdrowaś Mario* lub *Ojczy nasz*³. Zwyczaj ten pojawił się już w XI w. we wspólnotach benedyktyńskich⁴. W XII wieku antyfony odmawiane po psalmach zastąpiono antyfonami maryjnymi. Tak powstał *Psalterz Błogosławionej Dziewicy*, który dał początek modlitwie różańcowej w znanym dziś kształcie⁵. W XIII wieku psalmy Dawida zostały zastąpione odpowiednią liczbą *Zdrowaś Mario*, zatem *Psalterz Błogosławionej Dziewicy* składał się ze 150 *Zdrowaś Mario* i 150 antyfon. Skróciło to znacznie czas jego odmawiania przyczyniając się do popularyzacji wśród świeckich⁶.

Równocześnie praktyka wielokrotnego powtarzania modlitwy *Zdrowaś Mario* również zyskiwała popularność wśród osób świeckich. Najczęściej powtarzano ją 50, 100 lub 150 razy, choć zdarzało się,

¹ R. Scherschel, *Różaniec. Modlitwa Jezusowa Zachodu*, tłum. E. Misiołek, Poznań 1988, s. 158-159.

² R. Knapiński, M. Konieczny, J. Misiurek, E. Sakowicz, H. Sobeczek, *Różaniec*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, red. E. Gigilewicz, t. XVII, Lublin 2012, s. 478.

³ B. Kochaniewicz, *Historia modlitwy różańcowej. Nowe spojrzenie*, [w:] „Teofil”, rok 2004, nr 19, z. 1, s. 149.

⁴ J. Kopeć, *Bogarodzica w kulturze polskiej XVI wieku*, Lublin 1997, s. 354.

⁵ B. Kochaniewicz, *Historia modlitwy różańcowej*, s. 149.

⁶ Tamże, s. 151-153.

że szczególnie nabożne osoby odmawiały je 1000 lub 3000 razy jednego dnia⁷. Na ziemiach polskich znane są przykłady z klasztoru cysterek w Pelplinie i ze Śląska (św. Jadwiga Śląska, Dorota z Mątówów)⁸. Celem była nieustająca medytacja nad życiem Jezusa i Maryi, czemu sprzyjał rozwój mistyki i powstanie takich dzieł, jak *Meditationes vitae Christi* Jana de Caulibusa, *Vita Jesu Christi* Ludolfa z Saksonii⁹, *Liber spiritualis gratiae* Mechtyldy z Hackeborn czy *Rosengertlin Unser Lieben Frauwen* Henryka Suzona¹⁰. Wszystkie one traktowały o rozważaniu życia Chrystusa i zalecały połączenie medytacji z kilkudziesięciokrotnym odmawianiem *Ojczy nasz* lub *Zdrowaś Mario*.

W XIII w. do Psalterza Błogosławionej Dziewicy zamiast antyfon wprowadzono klauzule – krótkie teksty wspominające wydarzenia z życia Jezusa i Maryi, odmawiane po każdym *Zdrowaś Mario*. Pierwszy znany Psalterz Maryjny z klauzulami pochodzi z klasztoru cysterek w Kyll w Holandii i – zdaniem A. Heinza – powstał w drugiej połowie XIII wieku. 98 klauzul w nim występujących zostało ułożone w porządku chronologicznym i mówi o narodzeniu Jezusa, jego działalności publicznej, męce, zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu. Tworzą one zatem trzon późniejszego różańca w jego podziale na tajemnice radosne, bolesne i chwalebne¹¹. Znaczący wkład w rozwój modlitwy różańcowej wnieśli także kartuzi. Henryk z Kalkar odmawiał psalterz ze 150 klauzulami o życiu Chrystusa – 50 dotyczącymi Wcielenia, 50 o dzieciństwie Chrystusa i 50 o Jego męce¹². Z kolei Adolf z Essen z klasztoru w Trewirze jako pierwszy użył terminu „rózaniec” („rosarium”), porównując 50 odmówionych *Ave Maria* do korony z róż ofiarowanej Maryi Pannie¹³.

Bardzo duże zasługi w rozwoju modlitwy różańcowej położył dominikanin, bł. Alan de la Roche. W 1475 r. wydał dzieła *Apologie* i *Principium*, w których opisał zreformowany przez niego sposób odmawiania różańca. Nazwał go Psalterzem Błogosławionej Maryi Dziewicy

⁷ B. Kochaniewicz, *Historia modlitwy różańcowej*, s. 153-157.

⁸ J. Kopeć, *Bogarodzica*, s. 354.

⁹ R. Knapiński, M. Konieczny, J. Misiurek, E. Sakowicz, H. Sobeczko, *Różaniec*, s. 478.

¹⁰ R. Scherschel, *Różaniec*, s. 109-112.

¹¹ B. Kochaniewicz, *Historia modlitwy różańcowej*, s. 157.

¹² Tamże, s. 159.

¹³ Tamże.

(*Psalterium Beatae Mariae Virginis*), nawiązując do Psalterza Dawidowego. Składał się ze 150 *Ave Maria* podzielonych na dziesiątki, po których odmawiano *Ojcze nasz*. Nowatorskie było powiązanie każdej dziesiątki *Zdrowaś Mario* z rozważaniem danej tajemnicy z życia Chrystusa¹⁴. Pierwsze pięćdziesiąt *Zdrowaś Mario* Alan de la Roche powiązał z tajemnicami radosnymi („ku czci Wcielonego Chrystusa”¹⁵), drugie pięćdziesiąt z bolesnymi („ku czci Chrystusa cierpiącego”¹⁶), trzecie z chwalebными („ku czci Chrystusa Zmartwychwstałego”¹⁷). Psalterz Alana de la Roche był w rzeczywistości pierwszym różańcem. Równocześnie powstała legenda, iż różaniec w takim kształcie otrzymał od Maryi św. Dominik, założyciel zakonu kaznodziejskiego¹⁸.

Różaniec usystematyzowany przez Alana de la Roche zatwierdził w 1568 r. papież Pius V w brewe *Consueverunt Romani Pontifices*. Różaniec składał się z *Credo*, jednego *Ojcze nasz*, trzech *Zdrowaś Mario* i piętnastu dziesiątek *Zdrowaś Mario*, przy czym każda dziesiątka była poprzedzona odmówieniem tajemnicy, a zakończona *Chwała Ojcu*. Papież podkreślił, że modlitwa różańcowa musi być połączona z medytacją 15 tajemnic życia Chrystusa i Maryi: 5 radosnych, 5 bolesnych i 5 chwalebnych. Jedyna zmiana kształtu różańca nastąpiła w 2002 r., gdy papież Jan Paweł II listem apostolskim *Rosarium Virginis Mariae* dodał 5 tajemnic światła dotyczących publicznej działalności Chrystusa¹⁹.

Psalterz Alana de la Roche stał się poręcznym narzędziem ewangelizacji dzięki klarownej strukturze i prostemu przekazywaniu skomplikowanych prawd teologicznych. Ponadto dzięki możliwości podziału na mniejsze części łatwiej go było odmawiać niż psalterze kartuzów i cysterek. Wykorzystały to zakony działające w środowiskach miejskich, szczególnie dominikanie, którzy znacząco przyczynili się popula-

¹⁴ Tamże, s. 161-163.

¹⁵ A. de la Roche, *Apologia*, XIV, s. 20, cyt. za: B. Kochaniewicz, *Historia modlitwy różańcowej*, s. 163.

¹⁶ Tamże, s. 163.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ J. Kopeć, *Bogarodzica*, s. 355.

¹⁹ R. Knapiński, M. Konieczny, J. Misiurek, E. Sakowicz, H. Sobczko, *Różaniec*, s. 479.

ryzacji modlitwy różańcowej zakładając bractwa różańca świętego²⁰. Pierwsze założył w 1475 r. w Kolonii dominikanin Jakub Sprenger²¹. Na ziemiach polskich pierwsze bractwa różańcowe powstały w 1481 r. we Wrocławiu i Lwowie. W Krakowie geneza bractwa jest niejasna, jego data założenia oscyluje około 1484/1485 r. Kolejne bractwa powstały w Grotkowie (1481), Świdnicy (1489), Brzegu nad Odrą (1489)²², Szczecinie (1492), Kołobrzegu (1493), Gdańsku (1499), Sandomierzu (1596), Warszawie (1604), Gidlach (1616) czy Poznaniu (1630)²³.

W 1479 r. papież Sykstus IV bullą *Pastorem aeterni* zatwierdził wyłączne prawo generała zakonu dominikanów do zakładania bractw różańcowych. Generał mógł to prawo relegować na wybranych przez siebie zakonników²⁴. W Polsce prawo to w pełni przyjęło się dopiero z początkiem XVII w. i znaczącej mierze było to zasługą o. Abrahama Bzowskiego²⁵.

Rozwojowi bractw i wstępowaniu do nich kolejnych wiernych sprzyjały liczne odpusty nadane im przez kolejnych papieży. Sykstus IV w 1479 r. bullą *Ea quae ex fidelium* nadał 7 lat i 7 kwarantann odpustu. Innocenty III w 1483 r. nadał odpust zupełny w godzinę śmierci. Leon X w 1518 r. nadał odpust za nawiedzenie pięciu ołtarzy w określone dni. W 1561 r. Pius IV nadał odpust zupełny za uczestnictwo w procesji w określone święta Matki Bożej. Kolejne sześć odpustów nadał Pius V, Grzegorz XIII nadał ich aż szesnaście, a Klemens VIII sześć²⁶.

Znacząca dla rozwoju bractw różańcowych była bitwa pod Lepanto 7 października 1571 r. Zwycięstwo Świętej Ligi Pius V przypisał interwencji Matki Bożej i ustanowił święto Matki Boskiej Zwycięskiej obchodzone w Kościele 7 października. Grzegorz XIII przekształcił

²⁰ M. Miławicki, *Pobożność ludowa w pracy duszpasterskiej dominikanów na ziemiach polskich*, [w:] „Teofil”, rok 2005, nr 22, z. 2, s. 76.

²¹ B. Kochaniewicz, *Historia modlitwy różańcowej*, s. 164.

²² M. Miławicki, *Pobożność ludowa*, s. 77.

²³ M. Konieczny, *Różańcowe bractwa*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, red. E. Gilgilewicz, t. XVII, Lublin 2012, s. 492-493.

²⁴ M. Konieczny, *Różańcowe bractwa*, s. 492.

²⁵ J. Królikowski, *Początki różańca w Polsce*, [w:] „Salvatoris Mater”, rok 2004, nr 6, z. 3, s. 260.

²⁶ Por. S. M. Kałdon, *Logos i etos różańca*, Rzeszów-Warszawa 2013, s. 217-226.

je na święto Matki Boskiej Różańcowej i przeniósł na pierwszą niedzielę października²⁷.

Duże zasługi dla rozwoju różańca poniósł papież Leon XIII. Poświęcił on różańcowi aż 11 encyklik. W encyklice *Supremi Apostolatus* 1 września 1883 r. przypisał powstanie różańca św. Dominikowi. Nakazał odmawianie różańca i litanii loretańskiej przez miesiąc październik oraz zorganizowanie procesji różańcowych przez bractwa²⁸. W 1891 r. w encyklice *Octobri mense* papież nakazał odmawiać różaniec przez miesiąc październik w każdej parafii oraz dodał do litanii loretańskiej wezwanie: „Królowo różańca świętego, módl się za nami”²⁹. W wydanej w 1898 r. konstytucji apostolskiej *Ubi primus* potwierdził dotychczasowe przywileje i obowiązki bractw. Był to pierwszy dokument papieski regulujący funkcjonowanie bractw różańca świętego. Powtórzył on obowiązki wcześniej nałożone na bractwa, jak posiadanie przez niego kościoła, kaplicy lub ołtarza różańca świętego oraz wpisanie swoich członków do księgi brackiej. Członkowie bractwa mieli obowiązek odmówić raz w tygodniu dowolnie wybrane tajemnice różańcowe oraz uczestniczyć w Eucharystii w każdą sobotę, we wspomnienia tajemnic różańcowych i wspomnienie Matki Boskiej Różańcowej. W zamian mieli udział we wszystkich odpustach, które zostały wymienione w konstytucji apostolskiej *Diuturni temporis*³⁰.

II. Parafia pod wezwaniem św. Marii Magdaleny w Wawrzeńczycach – rys historyczny

Wawrzeńczyce obecnie to licząca około 3 tysiące mieszkańców wieś, położona 30 km na wschód od Krakowa. Stanowi siedzibę parafii pod wezwaniem św. Marii Magdaleny.

Pierwsza wzmianka o Wawrzeńczycach pochodzi z dokumentu Bolesława Kędzierzawego z 1149 r., w którym książę zatwierdził na-

²⁷ P. Janowski, *Pius V*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, red. E. Gigilewicz, t. XV, Lublin 2011, s. 749.

²⁸ Leon XIII, Encyklika *Supremi Apostolatus*, <http://www.ptm.rel.pl/czytelnia/dokumenty/dokumenty-papieskie/47-leon-xiii/175-encyklika-supremi-apostolatus-officio.html> (2 września 2018).

²⁹ R. Knapieński, M. Konieczny, J. Misiurek, E. Sakowicz, H. Sobeczko, *Różaniec*, s. 479.

³⁰ M. Konieczny, *Różańcowe bractwa*, s. 492.

dania poczynione na rzecz klasztoru św. Wincentego na Ołbinie we Wrocławiu. Wśród wielu miejscowości pojawiają się Wawrzeńczyce, które nadał klasztorowi Andrzej. Ponadto biskup krakowski Mateusz potwierdził uczynione przez jego poprzedników nadanie dziesięcin z Wawrzeńczyc klasztorowi³¹. Owe dziesięciny musiały przedstawiać znaczącą wartość, jeśli klasztor prowadził o nie spór z biskupstwem krakowskim w latach 1166-1185. Ostatecznie został on rozstrzygnięty przyznaniem ich dożywotnio opatowi Chwalimowi³².

W 1206 r. opat Gerard przekazał wieś Wawrzeńczyce ze wszystkimi przynależnościami, w szczególności targiem i karczmą oraz płacnymi z tej wsi dziesięcinami na własność biskupstwa krakowskiego. W zamian otrzymał od biskupa krakowskiego Fulkona wieś Kępin położoną w diecezji wrocławskiej i dziesięciny z wsi Woźniki³³. Zamiana była korzystna dla obu stron, ponieważ zyskiwali nowe źródła dochodu położone znacznie bliżej ich siedziby. Dla Wawrzeńczyc oznaczało to trwałe przejście na własność biskupstwa krakowskiego tak, iż w świadomości późniejszych pokoleń stanowiły: „odwieczną posiadłość biskupów krakowskich”³⁴.

Pierwszy kościół w Wawrzeńczycach według miejscowej tradycji miał powstać tuż po przyjęciu chrześcijaństwa³⁵. Katalog biskupów krakowskich podaje, że Iwo Odrowąż ufundował i doposażył mурowany kościół parafialny w Wawrzeńczycach³⁶. To samo powtórzył Jan Długosz dodając, iż świątynia nosiła wezwanie św. Marii Magdaleny³⁷. Z pewnością wydarzyło się to przed 1230 r. W niektórych opracowaniach pojawia się rok 1223 i taki jest przyjęty w miejscowej tra-

³¹ *Kodeks Dyplomatyczny Śląska*, t. I, wyd. K. Małeczyński, Wrocław 1956, nr 25.

³² Tamże, nr 50.

³³ *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej*, t. I, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874, nr 6.

³⁴ *Wawrzeńczyce*, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, J. Krzywicki, F. Sulimierski, W. Wałewski, t. XIII, Warszawa 1893, s. 150.

³⁵ Tamże, s. 150.

³⁶ *Katalogi biskupów krakowskich*, wyd. J. Szymański, [w:] *Monumenta Poloniae Historica series nova*, t. X, cz. 2, Warszawa 1974, s. 59, 92, 112.

³⁷ Tamże, s. 166; J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. VI, tłum. J. Mruk, Warszawa 2009, s. 318.

dycji³⁸. Julia Tazbirowa przypuszcza, że biskup ufundował parafię przy już istniejącym kościele i dopiero wtedy zaczął budowę murowanej świątyni³⁹.

W średniowieczu Wawrzeńczyce stały się miejscem czasowego rezydowania biskupów krakowskich, którzy mieli tu swój dwór. Biskup Paweł z Przemankowa przebywał w nim w latach 1273, 1281, 1282 i 1286⁴⁰. Z pewnością rezydował w nim także Jan Muskata, stronnik Wacława II i Wacława III, który wykorzystał miejscowy kościół podczas walk z Władysławem Łokietkiem. Za inkastelację świątyni i inne przestępstwa wojenne biskup odpowiadał przed sądem kościelnym⁴¹. W 1347 r. w dworze w Wawrzeńczycach umarł biskup Jan Grot⁴².

Według *Liber beneficiorum* w skład parafii Wawrzeńczyce wchodziły miejscowości: Wygnanów („Wignanowycze”), Złotniki („Zlothniki”), Zabierzów („Zabyerzow”), Wola Zabierzowska („Wolya Zabyerzowska”), Stręgoborzyce („Strogoborzicze”) i Żydów („Zidow”). Skomplikowany jest status samych Wawrzeńczyce, ponieważ pod tą samą nazwą („Wawrzinczicze”) występowała miejscowość określona terminem „oppidum”, w której znajdował się kościół parafialny, rynek z 19 domami zwanymi też karczmami należącymi do plebana oraz siedem domów mieszczańskich („domus civiles”) bez wymierzonych łąnów, jak również wieś („villa”) zwana Długą Wsią, należąca do biskupstwa krakowskiego⁴³. Ten stan trwał do końca XVIII wieku. W spisie ludności diecezji krakowskiej z 1787 r. obszar dzisiejszej wsi Wawrzeńczyce występuje jako trzy odrębne jednostki osadnicze – miasteczko, wieś i folwark. Podobnie w spisie powszechnym z 1790 r. Wawrzeńczyce

³⁸ Por. J. Puchalska, K. Ligas, *Wawrzeńczyce. Zarys dziejów*, Wawrzeńczyce 2006, s. 41; J. S. Kozik, M. Wyżga, *Przy wielkiej drodze. Gmina Igołomia-Wawrzeńczyce od wieków średnich do współczesności*, Igołomia-Wawrzeńczyce 2012, s. 91.

³⁹ J. Tazbirowa, *Rola polityczna Iwona Odrowąża*, [w:] „Przegląd Historyczny”, rok 1966, t. 57, nr 2, s. 204.

⁴⁰ B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 2, Kraków 1998, s. 93.

⁴¹ J. Puchalska, K. Ligas, *Wawrzeńczyce*, s. 50-51.

⁴² J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. IX, tłum. J. Mruk, Warszawa 2009, s. 314.

⁴³ J. Długosz, *Liber Beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. II, wyd. A. Przezdzicki, Kraków 1864, s. 173-175.

ujęto jako „część plebana i ryneček” oraz „wójtostwo”, pomijając część wiejską⁴⁴. Wydaje się, że wszystkie trzy części zwały się w jedną miejscowość na początku XIX w., ponieważ parafialne księgi metrykalne począwszy od drugiej dekady tego stulecia konsekwentnie wymieniają tylko wieś Wawrzeńczyce⁴⁵.

Plebani w Wawrzeńczycach czerpali dochody z czynszu płaconego od domów usytuowanych w rynku wawrzeńczyckim, ponadto mieli na własny użytek łąkę w Wawrzeńczycach. Oprócz tego z połowy Wygnanowa oddawano im 2 grzywny czynszu i dwa kapłony. Pobierali także dziesięciny snopową i konopną ze Złotnik, Żydowa, połowy Długiej Wsi i folwarku rycerskiego w Stręgoborzycach⁴⁶.

Funkcjonowała także prebenda wawrzyńska stanowiąca uposażenie kanoników krakowskich. Składały się na nią dziesięciny snopowe z wsi Wawrzeńczyce (Długiej Wsi), Kobylnik i Sokolnik w parafii Skalbmierz oraz Broniszowa w parafii Kazimierza Mała. Wikariusza wieczystego przy tejże kanonii uposażono dziesięcinami snopowymi z Zabierzowa, Woli Zabierzowskiej i części Wygnanowa. Łączne dochody z prebendy oszacowano na 51 grzywien⁴⁷.

Znaczące zmiany w parafii Wawrzeńczyce wiążą się z biskupem Piotrem Tomickim. W 1529 r. uposażył biskupów sufraganów krakowskich beneficjum parafialnym w Wawrzeńczycach oraz karczmą i dziesięcinami z Żydowa. Wieś Żydów przekazał sufraganom kard. Jerzy Radziwiłł. W 1600 r. biskup Bernard Maciejowski doposażył sufraganów prebendą Wawrzeńczyce, dotychczas trzymaną przez wikariuszy wieczystych w katedrze. Przejmując beneficjum parafialne, sufragani stali się nominalnymi proboszczami Wawrzeńczyce⁴⁸. Ze względu na sprawowany urząd i wynikającą z niego niemożność stałego przebywania na terenie parafii w ich imieniu obowiązki proboszcza wypełniał

⁴⁴ E. K a ł m i e r c z y k, *Rozmieszczenie ludności powiatu proszowickiego pod koniec XVIII wieku na podstawie spisów Komisji Porządkowej Cywilno-Wojskowej*, [w:] „Przeszłość Demograficzna Polski”, rok 2016, nr 38, z. 4, s. 40-41.

⁴⁵ Archiwum Narodowe w Krakowie, oddział II, nr 29/1200/0/, *Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Wawrzeńczycach*.

⁴⁶ J. D ł u g o s z, *Liber Beneficiorum*, t. II, s. 173-175.

⁴⁷ J. D ł u g o s z, *Liber Beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. I, wyd. A. P r z e z - d z i e c k i, Kraków 1863, s. 54-56.

⁴⁸ B. K u m o r, *Dzieje diecezji*, t. 2, s. 92-93.

komendariusz zwany wikariuszem wieczystym⁴⁹. Biskup Tomasz Oborski ustanowił fundusz na jego utrzymanie w wysokości 50 dukatów wypłacanych z należących do sufragana dochodów parafialnych⁵⁰. Oprócz komendariusza w parafii rezydował jeszcze jeden wikariusz⁵¹.

W okresie nowożytnym klucz wawrzeńczycki stanowił dochodową część dóbr biskupów krakowskich. W świetle lustracji w 1668 r. Wawrzeńczyce, Zabierzów i Wola Zabierzowska przynosiły 1005 florenów 139 groszy dochodów. Ponadto w Wawrzeńczycach znajdowały się cztery młyny, siedem karczm, browar, gorzelnia i wójtostwo. Oprócz tego w Wawrzeńczycach działał folwark z browarem, gorzelnią, karmnikami i chmielnikiem⁵². W zbudowanym przez Piotra Tomickiego murowanym dworze rezydowali biskupi krakowscy: Marcin Szyszkowski (w 1618 r.), Jan Zadzik (dwukrotnie w 1639 r.), Jan Aleksander Lipski (dwukrotnie w 1742 r.) czy Kajetan Ignacy Sołtyk (w 1766 r.)⁵³.

Kolejna znacząca zmiana dla parafii nastąpiła w 1741 r., gdy z inicjatywy komendarza Stanisława Cetnarskiego odłączono od niej wsie Zabierzów i Wolę Zabierzowską, z których utworzono odrębną parafię zależną od Wawrzeńczyc. Stanowiło to duże ułatwienie dla miejscowej ludności, która nie musiała przekraczać Wisły, by wziąć udział w nabożeństwach⁵⁴.

27 lipca 1789 r. Sejm Wielki uchwalił przejęcie przez skarb państwa dóbr wszystkich biskupstw. Dla biskupów diecezjalnych ustanowiono stałą pensję – w jej ramach mogli zatrzymać część dóbr przynoszącą stosowne dochody. Oznaczało to dużą zmianę dla Wawrzeńczyc, ponieważ w rękach biskupstwa z dotychczasowej prebendy pozostał tylko folwark w Wawrzeńczycach. Pozostała część klucza została przejęta przez państwo⁵⁵. Folwark pozostawał w rękach biskupich do 1819 r., gdy w Cesarstwie Rosyjskim wyszedł ukaz o upaństwowieniu własności kościelnej. Przejęty majątek państwo rosyjskie wydzierżawiło osobom prywatnym⁵⁶.

⁴⁹ J. S. K o z i k, M. W y ż g a, *Przy wielkiej drodze*, s. 34-35.

⁵⁰ B. K u m o r, *Dzieje diecezji*, t. 2, s. 93.

⁵¹ J. S. K o z i k, M. W y ż g a, *Przy wielkiej drodze*, s. 34-35.

⁵² B. K u m o r, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 1, Kraków 1998, s. 234-235.

⁵³ B. K u m o r, *Dzieje diecezji*, t. 2, s. 512.

⁵⁴ J. S. K o z i k, M. W y ż g a, *Przy wielkiej drodze*, s. 91.

⁵⁵ B. K u m o r, *Dzieje diecezji*, t. 1, s. 258-259.

⁵⁶ J. S. K o z i k, M. W y ż g a, *Przy wielkiej drodze*, s. 266.

Pomimo zmiany granic państwowych (wskutek III rozbioru Polski obszar parafii włączono do Austrii, od 1807 r. do Księstwa Warszawskiego a od 1815 r. w granice Imperium Rosyjskiego) parafia Wawrzeńczyce nie zmieniła przynależności diecezjalnej. Wciąż należała do archidiecezji krakowskiej, która w 1842 r. zmieniła nazwę na kielecko-krakowską⁵⁷. W 1882 r. weszła w skład nowoutworzonej diecezji kieleckiej, podobnie jak inne parafie diecezji krakowskiej znajdujące się w Cesarstwie Rosyjskim⁵⁸. Pozostawała w niej do 1925 r., gdy została ponownie włączona do archidiecezji krakowskiej⁵⁹.

III. Historia Arcybractwa różańca świętego w parafii Wawrzeńczyce

Wgląd w dzieje arcybractwa różańca świętego w parafii Wawrzeńczyce dają księgi brackie przechowywane w miejscowym archiwum parafialnym.

Najstarsza księga bractwa ma wymiary 30 cm długości, 11 cm szerokości i 6 cm grubości. Została oprawiona w czerwoną skórę. Jest mocno zniszczona – okładka jest zabrudzona, pognięta i poprzecierana, a początkowe karty są pognięte i poszarpane. Wewnątrz okładka odkleiła się od grzbietu, odsłaniając wyklejkę w formie kart zapisanych rotundą czarnym i czerwonym atramentem. Księga nie jest paginowana. Układ jej treści można podzielić na kilka grup tematycznych. Pierwsze dziewiętnaście stron dotyczy początków działalności arcybractwa założonego w 1630 r. – zawiera informację o założeniu arcybractwa, ryt przystąpienia do niego oraz imiona i nazwiska członków z lat 1630-1631. Kolejne 116 stron zawiera nazwiska osób należących do pierwszego bractwa w latach 1600-1632. Następnie zapisano kilka niepowiązanych ze sobą informacji – rejestr osób zmarłych wpisanych do arcybractwa w latach 1630-1631, inwentarz sprzętów kościoła wawrzeńczyckiego spisany przez wikarego Alberta Łazowskiego 17 stycznia 1619 r. oraz inwentarz sprzętów należących do arcybractwa, a także relację z pożaru kościoła i odbudowy świątyni sfinansowanej przez biskupa Mikołaja Oborskiego w 1676 r. spisane przez

⁵⁷ B. K u m o r, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej*, [w:] „Nasza Przeszłość”, rok 1963, t. 17, s. 219-220.

⁵⁸ Tamże, s. 223.

⁵⁹ Tamże, s. 228.

wikarego Franciszka Adamowskiego. Kolejne karty zawierają rachunki kościoła prowadzone od 1631 do 1740 r.

Druga księga bractwa ma 33 cm długości, 20 cm szerokości i 3 cm grubości. Została oprawiona w deski pokryte skórą zdobioną tłoczeniami. W centrum frontowej okładki znajduje się owalne przedstawienie koronacji Maryi obwiedzione ornamentalną prostokątną ramą. Przestrzeń między ramą a owalem wypełniają palmy, wici roślinne i putta. Całość została ujęta ornamentalną bordiurą. Okładka tylna jest zdobiona w sposób podobny do frontowej z tym, że w centralnym owalu znajduje się przedstawienie ukrzyżowania. W otoku owalu został umieszczony napis „Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem mortem autem crucis”. Okładka księgi jest silnie zabrudzona i zniszczona przez insekty oraz drobnoustroje. Księga zawiera wyłącznie nazwiska członków arcybractwa. Chronologia wpisów została niestety zaburzona. Dokonane zostały w następujących latach: 1740-1794, 1802-1804, 1806-1808, 1810-1812, 1815, 1817-1827, 1830, 1832, 1836-1838, 1842-1850, 1799, 1853-1881, 1874-1875, 1878-1880, 1860-1875, 1810-1818, 1820-1823, 1826-1835, 1837, 1839-1859. Listę nazwisk poprzedza wstęp spisany przez ks. Stanisława Cetnarskiego, komendarza Wawrzeńczyc. Kapłan wyjaśnia w nim konieczność założenia owej księgi zapelnieniem się starszej księgi brackiej oraz wyraża nadzieję żywego kultu różańca w parafii.

Trzecia księga bracka obejmuje lata 1881-1938. Ma około 30 cm długości, 20 cm szerokości i 6 cm grubości. Jest zamykana na metalową kłódkę. Została oprawiona w czerwoną skórę z tłoczeniami połączanymi na przedniej okładce i grzbiecie. Na frontowej okładce znajduje się napis „ALBUM/ CONFRATERNITATIS/ Smi. Rosarii B.V./ MARIAE/ IN ECCLESIA PCHLI./ WAWRZENECENSI” ujęty w ozdobną ramę. Ten sam napis powtórzono w języku polskim na grzbiecie księgi („Księga Bractwa Różańca Świętego w parafii Wawrzeńczyce 1882”). Okładka tylna została ozdobiona tylko tłoczoną ornamentalną ramą, która nie jest połączana. Na karcie tytułowej księgi napis kolorowanymi literami „Album Confraternitatis Smi. Rosarii B V Mariae in Ecclesia Pchli Wawrzeńczyce. 1882.”. W prawym dolnym rogu znajduje się sygnatura „R. Zielenkiewicz”. Księga liczy około 600 stron i jest częściowo paginowana. Strony wstępu ponumerowano cyframi rzymskimi od I do L. Pierwsze karty części z nazwiskami członków bractwa ponumerowano cyframi arabskimi od 1 do 21, kolejne 80 stron bez paginacji. Księgę otwiera uroczyste wprowadzenie zawierające historię arcybrac-

stwa, jego obecną kondycję i życzenia pomyślności na przyszłość spisane przez ks. Jacka Langiera 3 października 1881 r. po łacinie. Następnie zamieszczono kopie dwóch dokumentów potwierdzających działalność arcybractwa: pierwszy spisany po łacinie został wystawiony w Rzymie w kościele Santa Maria Sopra Minerva przez Raphaela Riphoza 12 kwietnia 1614 r., drugi wystawiony w Krakowie 6 czerwca 1632 r. przez Jerzego Trebnica, przełożonego prowincji polskiej, w językach łacińskim i polskim. Kolejne 14 stron dotyczy modlitwy różańcowej – wpisano pouczenie z *Brewiarza Rzymskiego*, encyklikę papieża Leona XIII *Supremi Apostolatus*, dekret *Ad praesidium columenque*, list apostołski *Salutaris ille* oraz wykaz odpustów przyznanych bractwu różańcowemu. Na stronach XLVIII-L zapisano ryt przystąpienia do Arcybractwa Różańca Świętego. Kolejne strony zawierają nazwiska osób wstępujących do arcybractwa. Przy części osób podano miejscowość i parafię, z których pochodzili. Zapisy do bractwa były dokonywane podczas uroczystości, więc nazwiska są spisywane grupami. Każdą grupę nazwisk poprzedza data przystąpienia do arcybractwa. Do 1933 r. wpisów dokonywał pisarz gminny albo proboszcz, od 1933 r. nazwiska są zapisywane zindywidualizowanymi charakterami pisma.

Bractwo przy kościele w Wawrzeńczycach powstało najpóźniej w 1600 r., bowiem pod tą datą zapisano pierwsze nazwiska jego członków. Zostało założone przez Abrahama Bzowskiego, urodzonego w Proszowicach przełożonego prowincji polskiej zakonu dominikanów, teologa, kaznodzieję i historyka⁶⁰. Bzowski był gorliwym czcicielem różańca. Był on autorem kilku łacińskich traktatów o tematyce różańcowej i mariologicznej⁶¹ oraz poczytnego dzieła w języku polskim pt. *Różaniec Panny Maryjej* wydane w Krakowie w 1600 r., w którym pouczał o korzyściach płynących z odmawiania różańca oraz prezentował przywileje i obowiązki członków bractw różańcowych⁶². W latach 1598-1604 przebywał w Krakowie, a od 1601 do 1603 był promotorem bractwa różańcowego przy klasztorze dominikanów. Wydaje się całkiem możli-

⁶⁰ J. P a t e r, *Życie i twórczość Abrahama Bzowskiego O.P. (1567-1637)*, [w:] „Nasza Przeszłość”, rok 1979, t. 51, s. 60.

⁶¹ Tamże, s. 85.

⁶² Tamże, s. 70.

we, że około 1600 r. założył bractwo w Wawrzeńczycach, dla którego ufundował ołtarz i kaplicę Różańca Świętego w miejscowym kościele⁶³.

Powstałe bractwo zostało zatwierdzone 12 kwietnia 1614 r. przez wikariusza generalnego zakonu dominikanów Raphaela Riphoza pod nazwą „Arcybractwo Psalterza czy też Różańca pod wezwaniem Świętej Dziewicy Marii przy kościele p.w. św. Zygmunta i św. Marii Magdaleny w miasteczku Wawrzeńczyce”⁶⁴. Z chwilą zatwierdzenia zyskało szereg obowiązków i przywilejów przysługujących każdemu bractwu różańcowemu. Członkowie arcybractwa mieli udział we wszystkich odpustach przyznanych mu przez papieży pod warunkiem odprawiania wszystkich na nich nałożonych nabożeństw, również ustanowionego przez papieża Grzegorza XIII na pierwszą niedzielę października każdego roku święta Różańca Świętego. Nakazano, by imiona i nazwiska osób wstępujących do bractwa były zapisane w specjalnie w tym celu prowadzonej księdze. W kaplicy Różańca Świętego miał zostać namalowany obraz przedstawiający piętnaście tajemnic różańcowych oraz klęczącego św. Dominika otrzymującego z ręki Matki Boskiej różaniec. Kapelan bractwa i kaplicy Różańca Świętego został mianowany rektorem kościoła w Wawrzeńczycach. Na koniec zastrzegano, iż w promieniu około dwóch mil nie mogło powstać podobne bractwo. Jeżeli kiedykolwiek dominikanie w obrębie dwóch mil od Wawrzeńczyc wznieśliby swój kościół, bractwo różańca z wszystkimi obowiązkami i przywilejami zostałyby do niego przeniesione⁶⁵.

Bractwo zbierało się raz do roku, podczas oktawy święta Bożego Ciała. Wybierano wówczas starszych zgromadzenia, zbierano składki i podsumowywano stan finansów.

Każdy członek bractwa miał obowiązek uiszczać składkę wynoszącą 4 grosze rocznie, przy czym ubodzy płacili połowę tej stawki. Nowoprzyjści w roku wstąpienia do bractwa byli całkowicie zwolnieni z opłaty. Dodatkowe dochody czerpano od dzierżawy 12 krów kościelnych, od każdej pobierano 8 groszy czynszu. Część zwierząt pochodziła z pobożnych ofiar – w 1607 r. krowę oddała Dorota Wójtowa z Długiej Wsi, w 1613 r. Mateusz Sidlek z Woli Biskupiej, w 1614 r. Wawrzyniec Kuskowicz w intencji swojej zmarłej córki. Pieniądze brackie wyda-

⁶³ Archiwum parafialne w Wawrzeńczycach [dalej: AWaw], *Księga bractwa Różańca Świętego przy kościele św. Marii Magdaleny w Wawrzeńczycach*, t. 3, s. VI.

⁶⁴ AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 3, s. VI.

⁶⁵ AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 3, s. III-VI.

wano na bieżące potrzeby bractwa i oprawę liturgii, takie jak opłacenie kantorów, pisarza i grabarza, zakup piwa i jedzenia podczas spotkań brackich oraz zakup świec palonych w trakcie nabożeństw⁶⁶.

Według zaleceń zakonu dominikańskiego na czele bractwa stał duchowny zwany promotorem lub prezydentem. Zazwyczaj był nim dominikanin, ale za pozwoleniem przełożonego najbliższego klasztoru braci kaznodziejów mógł być nim też inny duchowny. Poza tym wybierano 15 innych osób (odpowiednio do liczby tajemnic różańcowych) kierujących bractwem – przeora, subprzeora, ośmiu konserwatorów, prowizora ołtarza brackiego, podskarbiego, dwóch prokuratorów i pisarza. Starsi wyznaczali marszałków, czyli mistrzów ceremonii, chorążych, zakrystianów i jałmużników⁶⁷.

W bractwie wawrzeńczyckim funkcję promotora zawsze sprawował komendariusz parafii. Nie zachowały się informacje o wspomnianych 15 osobach pełniących funkcje w bractwie. Wiadomo jedynie o wyborze czworga starszych bractwa, zwanych czasem witrykami. Najdłużej funkcję starszych pełnili Zygmunt Borkowski (od momentu powstania bractwa do 1630 r.), Jakub Synduła (od momentu powstania bractwa do 1629 r.) i Andrzej Siedlarz (od momentu powstania bractwa do 1616 r.). Ponadto czasowo sprawowali ją Marcin Ćmak (od 1612 r. do 1616 r.), Wawrzyniec Kulig (1621-1623) i Albert Komuda (1623-1627). Przypuszczalnie pełnienie funkcji starszych bractwa przez Jakuba Syndułę, Andrzeja Siedlarza i Marcina Ćmaka przerwała ich śmierć. Określenie ich wszystkich tytułem *honestorum* pozwala przypuszczać, że byli to mieszkańcy części miejskiej Wawrzeńczyc lub trudniący się rzemiosłem mieszkańcy części wiejskiej. Jedynie o Andrzeju Siedlarzu wiadomo, że pochodził ze Złotnik. Przez dwa lata, od 1622 do 1624 r., starszym bractwa był także *nobilis* Andrzej Waganowski⁶⁸.

Andrzej Waganowski, tak mocno zaangażowany w sprawy bractwa, zapewne nie pochodził z Wawrzeńczyc. Był blisko powiązany z patrycjatem krakowskim: świadkami jego pierwszego ślubu z Jadwigą Dziulaną 22 listopada 1629 r. byli Marcin Dobruchowski, wódz bi-skupa Marcina Szyszkowskiego oraz Krzysztof Słowikowski, od 1614 r.

⁶⁶ AWaw, *Księga bractwa Różańca Świętego przy kościele św. Marii Magdaleny w Wawrzeńczycach*, t. 1, bez pag.

⁶⁷ J. K r ó l i k o w s k i, *Początki różańca*, s. 264.

⁶⁸ AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 1, bez pag.

rajca krakowski⁶⁹. Przy jego drugim ożenku z Anną Matyaszowiczówną 4 marca 1631 r. obecni byli Maciej Woniński (zwany także Wonieski, Wojeński i Woiński), od 1615 r. profesor anatomii na Akademii Krakowskiej a od 1622 r. burmistrz Krakowa, nobilitowany przez Władysława IV Wazę 6 lutego 1633 r.⁷⁰ oraz Andrzej Czeski, syndyk krakowski. Obydwa te małżeństwa zawarł w kościele mariackim w Krakowie⁷¹.

Bractwo na początku cieszyło się stałą liczbą około 60 członków pochodzących z parafii Wawrzeńczyce. Z czasem zaczęło podupadać – w 1620 r. liczba jego członków była o połowę mniejsza niż w 1600, w 1630 r. należało do konfraterni zaledwie sześć osób⁷². To było zapewne powodem założenia nowego bractwa różańca świętego. Zostało założone w święto Różańca Świętego, 6 października 1630 r. przez Marcina Gradowskiego za zezwoleniem opata klasztoru dominikanów w Opatowcu Klemensa Danikowskiego. Inicjatorami założenia bractwa byli Tomasz Oborski, sufragan krakowski i proboszcz Wawrzeńczyce z wikariuszami Wojciechem Łazarowskim i Bartłomiejem Romanowskim oraz prowizorami Zygmuntem Borkowskim i Andrzejem Waganowskim, jak również „innymi szlachetnymi mężami” (aliisque nobilissimis viris)⁷³. Powstanie bractwa zatwierdził 6 czerwca 1632 r. brat Jerzy Trebniec, przełożony prowincji polskiej zakonu dominikanów. Ustanowił ojca promotora, który sprawował opiekę duchową nad bractwem. Zastrzegał też, że po śmierci promotora jego następcą powinien zwrócić się do dominikanów o pozwolenie na sprawowanie tej funkcji. W dokumencie oprócz tego powtórzono, iż w obrębie dwóch mil nie może powstać podobne bractwo⁷⁴.

Powstaniu arcybractwa towarzyszyła uroczystość, która ściągnęła do Wawrzeńczyce rzesze wiernych. Do arcybractwa wpisali się duchowni: biskup sufragan Tomasz Oborski, wikariusze parafii Wawrzeńczyce

⁶⁹ Z. N o g a, *Słownikowski Krzysztof*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, red. H. M a r k i e w i c z, t. XXXIX, Warszawa–Kraków 1999-2000.

⁷⁰ K. P r o k o p, *Stanisława Wojeńskiego droga do biskupiej infuły. Perypetie kościelnej kariery syna rektora Akademii Krakowskiej*, [w:] „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, rok 2017, R. XLVII, s. 84-87.

⁷¹ J. S y g a ń s k i, *Metryki Kościoła Maryackiego i katedry na Wawelu w Krakowie*, Lwów 1912, s. 9.

⁷² AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 1, bez pag.

⁷³ AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 1, bez pag.

⁷⁴ AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 3, s. IX.

Wojciech Łazowski i Bartłomiej Romanowski, wikariusz igołowski Adam Plisowski, pleban wietrzychowicki Jan Kosmerowski, pleban poborowicki Marcin Blodowski i brat Ozajasz z zakonu dominikańskiego. Wstąpili też przedstawiciele szlachty: Andrzej Waganowski, Albert Borzkowski z żoną Elżbietą oraz córkami Maryną i Anną, Fryderyk Radzymiński, Benedykt Jodłowski, Petronela Łobodzyńska, Stanisław Suski z żoną Anną, jak również mieszkańcy parafii i pobliskich wsi w liczbie 90 osób. Do końca 1630 r. do bractwa zapisały się kolejne 204 osoby⁷⁵.

Nowych braci przyjmowano według ustalonego rytu. Na początku odmawiano Psalm 123 (122) – „Do Ciebie wznoszę me oczy, który mieszkasz w niebiosach”, *Pod Twoją obronę* oraz *Ojcze nasz*. Następnie, po responsorium krótkim, kapłan modlił się za czciciele różańca, po czym wstępujący składał przysięgę w języku polskim. W XVII wieku brzmiała ona następująco: „Ja X ciebie Naświętsza Panno Maria Matko Boża dziś sobie bierę za Patronkę i Orędowniczkę moję, prosząc cię, abyś mi we wszystkich potrzebach moich, teraz i czasu śmierci mojej przytomną była. Amen”⁷⁶. Formuła ta była jednakowa we wszystkich bractwach, podał ją Walerian Grocholski w swoim dziele *Ogród różany*⁷⁷. Po wypowiedzeniu przysięgi nowego członka wpisywano do księgi brackiej, po czym następował obrzęd błogosławienia różańca i świecy⁷⁸.

W latach 1631-1632 do arcybractwa zapisano również szereg osób zmarłych. Dopuszczały to statuty bractw, jeśli ktoś odmówił za każdą zapisaną osobę zmarłą różaniec raz na tydzień⁷⁹. Wśród nich znaleźli się pracujący niegdyś w parafii wawrzeńczyckiej kapłani, pewna „świętobliwa dziewica” Elżbieta, małżonka założyciela bractwa Jadwiga Waganowska oraz członkowie pierwszego bractwa (Jakub Synduła, Marcin Ómak, Andrzej Siedlarz)⁸⁰.

W księgach brackich brak wzmianki, aby członkowie mieli obowiązek płacić składkę na wzór pierwszego bractwa. Mimo to konfraternia

⁷⁵ AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 1, bez pag.

⁷⁶ Tamże, bez pag.

⁷⁷ J. K r ó l i k o w s k i, *Początki różańca*, s. 264.

⁷⁸ AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 1, bez pag.

⁷⁹ J. K r ó l i k o w s k i, *Początki różańca*, s. 264.

⁸⁰ AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 1, bez pag.

dysponowała pewnym majątkiem oddzielnym od funduszy parafii. Co więcej, nieraz pożyczala pieniądze parafii wawrzeńczyckiej, co świadczy o jej zamożności (przykładowo w 1644 r. bractwo pożyczyło parafii 30 złotych). Stałym źródłem dochodów bractwa były zapisy czynione na jego rzecz. Do dziś zachowały się wzmianki o trzech takich donacjach, ponieważ część potwierdzających je dokumentów zaginęła. Biskup sufragan krakowski ofiarował procent od tysiąca złotych zastrzegając, aby przeznaczyć je na niedzielną mszę śpiewaną ku czci Matki Boskiej⁸¹. W 1717 r. kanonik krakowski Franciszek Byszewski uczynił zapis z wsi Moskanowice. W 1773 r. Antoni Gorajski zapisał bractwu czynsz ze swojej wsi Stręgorzycze⁸².

Arcybractwo opiekowało się kaplicą różańca świętego. Inwentarz spisany prawdopodobnie ok. 1630 r. wymienia rzeczy należące do konfraterni. W ołtarzu znajdował się obraz Najświętszej Maryi Panny z Dzieciątkiem, koronowany srebrnymi pozłacanymi koronami, u szyi Maryi zawieszono trzy srebrne łańcuszki. Wokół obrazu wisiały srebrne wota, których ilość była imponująca. Były to: tablica z herbem „Jego Mści Pana Konieckiego”, pięć mniejszych tablic, tablica z zawieszonym łańcuszkiem, głowa „ryssowana Pana Jezusowa i B.M.V.”, ząb złoczyńcy, pierścień z kamieniem, łubka srebra i łańcuszki. Ponadto w 1641 r. sędzina Gostyńska ofiarowała bractwu srebrną tablicę średniego rozmiaru, którą powieszono pośród innych wotów. Oprócz wotów ze srebra na obrazie zawieszono dwa sznury koralu, jedno kryształowe a drugie bursztynowe. Bractwo posiadało także feretron wysadzany 47 pozłacanymi gwiazdami z przedstawieniem Matki Boskiej w koronie z pozłacanego srebra wysadzanej kamieniami i Dzieciątko w złocistym łańcuszku na szyi ze srebrnym krzyżem. Ponadto bractwo dysponowało sprzętami liturgicznymi. Marcin Dobruchowski, wódz biskupa krakowskiego Marcina Szyszkowskiego, ufundował kielich srebrny pozłacany z pateną, velum i bursą. Oprócz tego były trzy ornaty, biała kapa adamaszkowa i dwie alby. Mensę ołtarza zdobiły dwa antependia, białe i czerwone, zmieniane prawdopodobnie w zależności od okresu liturgicznego. Z tkanin bractwo miało tuwalnię (długi, szeroki pas cienkiej, zdobionej tkaniny), dziewięć obrusów (z których dwa były zdobione czerwonym jedwabiem), trzy vella: czerwone adamaszkowe (będące

⁸¹ Tamże, bez pag.

⁸² J. S. K o z i k, M. W y ż g a, *Przy wielkiej drodze*, s. 103.

darem sędziny Gostyńskiej), kitajkowe (wykonane z cienkiego jedwabiu) i nędzowe (jedwabne z metalową nicią) oraz cztery ręczniki. Podczas nabożeństw używano trzech adamszkowych chorągwi: czerwonej, białej i czarnej. Ponadto wymieniono 80 kap brackich noszonych przez członków podczas nabożeństw oraz 16 dyscyplin. Podczas pogrzebów brackich mary przykrywano suknem i ozdabiano czterema obrazkami. Oprócz tego w zbiorach brackich znalazła się książka *Ogród różany*⁸³. W inwentarzu nie sprecyzowano o jakim dziele noszącym ten tytuł mowa, lecz zapewne był to: *Ogród Różany albo opisanie porządne dwu szczepów wonney Rózey Hierychuntskiej* Waleriana Andrzejowicza wydany w Krakowie w 1627 r., traktujący o różańcu, związanych z nim cudach, przyznanych jego czcicielom odpustach, jak też organizacji bractw różańcowych⁸⁴. Mógł zatem służyć jako pewnego rodzaju podręcznik do organizacji bractwa.

Wymienione rzeczy padły ofiarą burzliwych dziejów Rzeczypospolitej, do dzisiejszych czasów nie zachowało się niemal nic. Najpierw 29 września 1655 r. Szwedzi: „Kościół wawrzyniecki wylupali, srebro i insze rzeczy pobrali, die S. Michaelis i inszych dni potym rabowali, wakował kościół bez nabożeństwa 4 Niedziele”. 14 marca 1657 r. kościół wawrzeńczycki ponownie stał się ofiarą napadu. Tym razem oddziały węgierskie i kozackie obrabowały świątynię z precjozów, popsuły ołtarze, rozbiły organy i chrzcielnicę. Żołnierze zabili wielu ludzi (w tym organistę), a innych poranili. Po tych klęskach parafianie próbowali odnowić wyposażenie świątyni. Wśród rachunków kościelnych zachowały się wpisy o zapłatach za naprawienie „przykrycia na Marii”, naprawiono antependia trzech ołtarzy, w tym Różańca Świętego i chorągwie. Jednak wysiłki nie na wiele się zdały, ponieważ 8 kwietnia 1676 r. wybuchł pożar, który według relacji wikariusza Franciszka Adamowskiego strawił kościół⁸⁵.

Można przypuszczać, że opisane kataklizmy przetrwał jedynie obraz Maryi. Przypuszczalnie dziś znajduje się w ołtarzu w północnej nawie kościoła, zwanej kaplicą Matki Boskiej Szkaplerznej. Wzorowany na wizerunku Matki Boskiej Śnieżnej jest przykryty srebrną sukienką i koronowany złotymi koronami. Warto zauważyć, że obraz

⁸³ Tamże, bez pag.

⁸⁴ J. K r ó l i k o w s k i, *Początki różańca*, s. 264.

⁸⁵ AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 1, bez pag.

Matki Bożej Śnieżnej z końcem XVI w. został zaadaptowany na potrzeby przedstawienia Matki Boskiej Różańcowej. W Polsce zyskał on dużą popularność od czasu zwycięstwa pod Chocimiem, zwanym „polskim Lepanto”⁸⁶.

W pierwszych latach działalności zasięg arcybractwa ograniczał się do Wawrzeńczyc. Z zapisanych do 1632 r. zaledwie kilka osób pochodziło z pobliskich miejscowości: Stręgorzyc, Złotnik, Poborowic, Rudna i Karwina⁸⁷. Brak nazwisk członków bractwa z lat 1633-1740 uniemożliwia odtworzenie jego rozwoju w tych latach. Przypuszczalnie nigdy zasięg bractwa nie był większy niż sąsiednie parafie. W drugiej połowie XVIII w. jego członkowie w znaczącej wielkości pochodzili z parafii Wawrzeńczyce. Sporadycznie zdarzały się przypadki zapisania się osób z sąsiednich parafii: w 1740 r. wpisała się Agnieszka Kuropatwina z Igołomi, w 1742 r. szlachetny Konstanty Mieleński z Karwina, w 1746 r. Magdalena Mroczkowa z Pobiednika i Regina Kowalska z Chałupek, w 1751 r. Józef Fudalejski ze Szpitar i Gertruda Czekajowna z Dobranowic, w 1758 r. Mateusz Szczygiełek z Igołomi, w 1759 r. Andrzej Nadstawny i Dorota Szczygłowna z Igołomi, w 1771 r. Jadwiga Brylina z Karwina i Katarzyna Gradowa z Niepołomic, w 1783 r. Magdalena Makulina z Glewa. Między 1740 a 1794 r. były tylko cztery przypadki, by wpisał się ktoś spoza najbliższej okolicy parafii. 2 lipca 1740 r. zapisał się „Franciscus Aciz Civis Crac. Hirurgus”, 1 października 1747 r. Jakub Błaziński „de Oppido Kielce”. Wśród członków bractwa niewiele jest przedstawicieli szlachty. W 1761 r. zapisała się *nobilis* Zofia Skowrońska z Wawrzeńczyc, w 1742 Antoni Sokolnicki z Żydowa i Konstanty Mieleński z Karwina. W 1787 do arcybractwa wstąpił Władysław Sołtyk a dwa lata później Karol Sołtyk, synowie Jana Kantego Sołtyka, stolnika sandomierskiego i dzierżawcy Wawrzeńczyc⁸⁸.

W XIX w. zasięg arcybractwa ograniczył się wyłącznie do parafii Wawrzeńczyce, dodatkowo okrojonej o Zabierzów i Wolę Zabierzowską. W tym czasie spoza Wawrzeńczyc w 1840 r. wpisał się tylko o. Adam Franosz z klasztoru w Mogile⁸⁹. Mimo to w ciągu XIX stulecia

⁸⁶ J. Królikowski, *Początki różańca*, s. 264.

⁸⁷ AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 1, bez pag.

⁸⁸ AWaw, *Księga bractwa Różańca Świętego przy kościele św. Marii Magdaleny w Wawrzeńczycach*, t. 2, bez pag.

⁸⁹ Tamże, bez pag.

arcybractwo było stabilną instytucją życia religijnego parafii. Rocznie zapisywało się do niego kilkadziesiąt osób. Brak informacji w księgach brackich o szczegółach działalności arcybractwa uniemożliwia tak dokładne odtworzenie jego organizacji jak dla poprzednich stuleci. Jedynie dla roku 1854 i 1872 posiadamy informacje o osobach sprawujących funkcje w bractwie. W 1854 r. promotorem był proboszcz Wawrzeńczyk ks. Franciszek Samlicki. Ponadto istniał urząd wikariusza, którym został „starszy brat Różańca Świętego Jan Latała”. Zastępował on promotora w razie jego nieobecności, ponadto do jego obowiązków należało „pilnowanie porządku, skarby, światło”. Odpowiedzialnym za kontrolę arcybractwa uczyniono Sebastiana Senkę⁹⁰. W 1872 r. funkcję prefekta bractwa sprawował Franciszek Lipiński. Starszym bractwa został Antoni Latała, podstarszymi Grzegorz Latała, Stefan Mierniczek i Kacper Latała. Ponadto wybrano osoby odpowiedzialne za śpiew kościelny: Stefana Mierniczka i Kunegundę Łuczywo. Kantorkami wówczas były: Jadwiga Bożek, Katarzyna Stasiak, Wiktoria Rusek, Marianna Waszkiewicz i Gertruda Gądzik. Wymieniono asystę feretronów, w skład której wchodził: Magdalena Banaś, Marianna Łuczywo, Katarzyna Pęczkowska, Teofila Adamek, Piotr Latała, Wojciech Wesołowski, Kacper Piechno oraz Stanisław Latała⁹¹.

Ożywienie działalności arcybractwa nastąpiło w 1881 r. Z pewnością wpływ na to miało nauczanie papieża Leona XIII. O prężnym funkcjonowaniu arcybractwa świadczy założenie nowej księgi brackiej przez proboszcza ks. Jacka Langiera. Umieszczenie w księdze nauczania Kościoła o różańcu podkreśla istotność tego kultu dla ówczesnych ludzi. Dużą wagę przywiązywano do dawnej metryki arcybractwa. W 1881 r. wciąż używano w liturgii tego samego co w XVII w. rytu przystąpienia do bractwa, który wprawdzie uległ niewielkim zmianom. Do obrzędów początkowych włączono Psalm 117 (116) „Chwalcie Pana, wszystkie narody”. Znacząco rozbudowano treść przysięgi, która była odmawiana: „Ja N.N. upadam z najgłębszą pokorą przed tronem wszechmocnego Boga, i dziękuję Mu za wszystkie kiedykolwiek wyświadczone mi dobrodziejstwa, a osobliwie, że mnie powołał raczył do Wiary świętej Katolickiej, w której cnotliwie żyjąc, spodziewam się otrzymać odpuszczenie grzechów moich, śmierć

⁹⁰ Tamże, bez pag.

⁹¹ Tamże, bez pag.

szczęśliwą i żywot wieczny, przez łaskę i zasługi Zbawiciela mego Jezusa Chrystusa, które Imie jako jest godne największego poszanowania, tak ja dziś, podając imie moje w registr bractwa Różańca świętego, przyrzekam odtąd chronić się krzywoprzysięstwa, bluźnierstwa, przeklęstwa, złorzeczenia i brania nadaremno Najśłodszego Imienia JEZUS: przyrzekam także chronić się pijaństwa, rozwiązłości i wszelkich okazji do tychże grzechów; nadto obiecuję i innych bliźnich moich od tegoż złego odwozić. Proszę Cię więc JEZU Najłaskawszy, racz mnie przyjąć i policzyć między sługi twoje, abym Imie Twoje w Różańcu świętym nabożnie wychwalając, mógł (:mogła:) otrzymać łaskę Twoją w tém życiu, a przysłem zbawienie duszy mojej. Ciebie także Najświętsza Panno MARYA Matko Boża, Królowo Różańca świętego, biorę sobie od dziś na zawsze za Patronkę i Orędowniczkę moją, prosząc Cię pokornie, abys mię nigdy niewypuszczała z pod Twojej świętej Opieki, tak w życiu jako i w godzinę śmierci mojej. Amen.”. Odstąpiono od poświęcenia różańców i świec, ograniczając się do pobłogosławienia wiernych⁹². Ponadto o żywotności kultu różańca w Wawrzeńczycach świadczy wzmianka z 20 października 1885 r. o cudzie uzdrowienia Julii Langier, która po pięciu miesiącach od zawierzenia się Królowej Różańca odzyskała zdrowie⁹³. Informacja o kantorkach i asyście feretronów pozwala przypuszczać, że uroczystości brackie były połączone ze śpiewem i procesją.

W latach 80. i 90. XIX wieku roczna liczba osób zapisujących się do bractwa była kilkukrotnie wyższa w porównaniu z wcześniejszymi latami tego stulecia i oscylowała wokół 110 zapisujących się rocznie. Co więcej, pojawiły się osoby spoza parafii Wawrzeńczyce – z parafii w Igołomi, Nowym Brzesku, Poborowicach, Żębocinie, Pobiedniku, Kościelcu Proszowickim i Bobinie⁹⁴. Największy napływ osób spoza parafii nastąpił 11 października 1882 r., gdy w Hebdowie proboszcz Franciszek Żarski odprawił mszę świętą o nabożeństwie różańcowym. Wówczas do Arcybractwa wpisali się mieszkańcy parafii w Hebdowie (29 osób z Starego Brzeska, 53 osoby z Gruszowa, 12 osób z Hebdowa, 109 osób z Kuchar, 43 osoby z Pławowic, 5 osób z Prebendy, 60 osób z Sierosławic, 102 osoby ze Śmiłowic), Książnicach Wielkich

⁹² AWaw, *Księga bractwa Różańca*, t. 3, s. XLVIII-L.

⁹³ Tamże, s. 18.

⁹⁴ Tamże, s. 1-20.

(2 osoby z Książnic Wielkich, 6 osób z Dolan i 7 osób z Jaksic), 1 osoba z parafii Bobin oraz 1 osoba z Kazimierzy Małej⁹⁵. Kolejny znaczący napływ nowych osób do arcybractwa nastąpił w 1903 r., gdy zapisało się około 1000 osób. Nie podano skąd pochodziły te osoby, zatem nie jesteśmy w stanie stwierdzić, czy zasięg terytorialny arcybractwa uległ zmianie. Już od kolejnego roku liczba osób zapisujących się do bractwa wróciła do około 100 rocznie. Lata dwudzieste XX wieku wskazują na upadek arcybractwa. Rocznie wstępowało do niego około 20 osób. Wyjątkowo w 1929 r. zapisało się 280 osób. Ostatnie wpisy pochodzą z 1938 r.⁹⁶

Arcybractwo było znaczącą organizacją w życiu duchowym miejscowej parafii. Jest ono interesującym przypadkiem, ponieważ zostało założone w 1600 r. co stawia je wśród najstarszych bractw różańcowych w Polsce. Równocześnie nie funkcjonowało w znaczącym ośrodku miejskim ani w pobliżu klasztoru dominikańskiego. Z pewnością jedną z przyczyn, dla których arcybractwo powstało w Wawrzeńcyczach, była przynależność parafii do biskupstwa krakowskiego. Dzięki obecności biskupów sufraganów, nominalnych proboszczów parafii, do Wawrzeńcycz docierały nowe formy życia religijnego. Jednym z inicjatorów powstania arcybractwa był sufragan Tomasz Oborski, który wspierał konfraternię darowiznami. W XVII i XVIII w. arcybractwo stanowiło instytucję niezależną od parafii, dysponując własnym majątkiem i wybierając osoby nim kierujące ze swego grona. Porównując ilość mieszkańców parafii Wawrzeńcycze z ilością członków arcybractwa można stwierdzić, że znacząca większość parafian była członkami konfraterni. Obraz Matki Bożej z miejscowego kościoła był otoczony kultem, o czym świadczą liczne wota (składane również przez osoby pochodzące spoza parafii i wywodzące się ze stanu szlacheckiego) oraz informacja o cudzie uzdrowienia. Wobec powyższego zastanawiające jest, że świątynia przy której działało arcybractwo nie przekształciła się w ośrodek kultu Maryi. Niejasne są też przyczyny wygaszenia działalności arcybractwa. Prawdopodobnie musiało ustąpić miejsca innym formom pobożności, mimo iż w czasach świetności stanowiło prężną instytucję religijną będącą świadectwem religijności swoich czasów.

⁹⁵ Tamże, s. 5-11.

⁹⁶ Tamże, bez pag.

Bibliografia

Źródła

- Długosz J., *Liber Beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. I, wyd. A. Przędziecki, Kraków 1863.
- Długosz J., *Liber Beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. II, wyd. A. Przędziecki, Kraków 1864.
- Długosz J., *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. VI, tłum. J. Mruk, Warszawa 2009.
- Długosz J., *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. IX, tłum. J. Mruk, Warszawa 2009.
- Kodeks Dyplomatyczny Śląska*, t. I, wyd. K. Maleczyński, Wrocław 1956.
- Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej*, t. I, wyd. Piekosiński Franciszek, Kraków 1874.
- Katalogi biskupów krakowskich*, wyd. J. Szymański, [w:] *Monumenta Poloniae Historica series nova*, t. X, cz. 2, Warszawa 1974.
- Archiwum Narodowe w Krakowie, oddział II, nr 29/1200/0/, *Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Wawrzeńcycach*.
- Archiwum parafialne w Wawrzeńcycach, *Księga bractwa Różańca Świętego przy kościele św. Marii Magdaleny w Wawrzeńcycach*, t. 1.
- Archiwum parafialne w Wawrzeńcycach, *Księga bractwa Różańca Świętego przy kościele św. Marii Magdaleny w Wawrzeńcycach*, t. 2.
- Archiwum parafialne w Wawrzeńcycach, *Księga bractwa Różańca Świętego przy kościele św. Marii Magdaleny w Wawrzeńcycach*, t. 3

Publikacje zwarte

- Kaldon S. M., *Logos i etos różańca*, Rzeszów-Warszawa 2013.
- Kopeć J., *Bogardzica w kulturze polskiej XVI wieku*, Lublin 1997.
- Kozik J. S., M. Wyżga, *Przy wielkiej drodze. Gmina Igołomia-Wawrzeńczyce od wieków średnich do współczesności*, Igołomia-Wawrzeńczyce 2012.
- Kumor B., *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 1, Kraków 1998.
- Kumor B., *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 2, Kraków 1998.
- Puchalska J., K. Ligas, *Wawrzeńczyce. Zarys dziejów*, Wawrzeńczyce 2006.
- Scherschel R., *Różaniec. Modlitwa Jezusowa Zachodu*, tłum. E. Misiołek, Poznań 1988.
- Sygański Jan, *Metryki Kościoła Maryackiego i katedry na Wawelu w Krakowie*, Lwów 1912.

Artykuły

- Każmierczyk E., *Rozmieszczenie ludności powiatu proszowickiego pod koniec XVIII wieku na podstawie spisów Komisji Porządkowej Cywilno-Wojskowej*, [w:] „Przeszłość Demograficzna Polski”, rok 2016, nr 38, z. 4.

- Kochaniewicz B., *Historia modlitwy różańcowej. Nowe spojrzenie*, [w:] „Teofil”, R. 19, rok 2004, nr 1.
- Królikowski J., *Początki różańca w Polsce*, [w:] „Salvatoris Mater”, rok 2004, nr 6, z. 3.
- Kumor B., *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej*, [w:] „Nasza Przeszłość”, rok 1963, t. 17.
- Miławicki M., *Pobożność ludowa w pracy duszpasterskiej dominikanów na ziemiach polskich*, [w:] „Teofil”, R. 22, rok 2005, nr 2.
- Pater J., *Życie i twórczość Abrahama Bzowskiego O.P. (1567-1637)*, [w:] „Nasza Przeszłość”, rok 1979, t. 51.
- Prokop K., *Stanisława Wojeńskiego droga do biskupiej infuły. Perypetie kościelnej kariery syna rektora Akademii Krakowskiej*, [w:] „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, rok 2017, R. XLVII.
- Tazbirowa J., *Rola polityczna Iwona Odrowąża*, [w:] „Przegląd Historyczny”, rok 1966, t. 57, nr 2.

Hasła encyklopedyczne

- Janowski P., *Pius V*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, red. E. Gigilewicz, t. XV, Lublin 2011.
- Knapiński R., Konieczny M., Misiurek J., Sakowicz E., Sobeczko H., *Różaniec*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, red. E. Gigilewicz, t. XVII, Lublin 2012.
- Konieczny M., *Różańcowe bractwa*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, red. E. Gigilewicz, t. XVII, Lublin 2012.
- Noga Z., *Słowikowski Krzysztof*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, red. H. Markiewicz, t. XXXIX, Warszawa–Kraków 1999-2000.
- Wawrzeńczyce*, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, J. Krzywicki, F. Sulimierski, W. Walewski, t. XIII, Warszawa 1893, s. 150.

Publikacje online

- Leon XIII, Encyklika *Supremi Apostolatus*, <http://www.ptm.rel.pl/czytelnia/dokumenty/dokumenty-papieskie/47-leon-xiii/175-encyklika-supremi-apostolatus-officio.html> (2 września 2018).
-

GABRIELA GRUSZCZAK

**ARCYBRACTWO RÓŻAŃCA ŚWIĘTEGO
PRZY KOŚCIELE POD WEZWANIEM
ŚW. MARII MAGDALENY W WAWRZEŃCZYCACH**

Streszczenie: Celem niniejszej pracy jest opisanie historii arcybractwa różańca świętego przy kościele św. Marii Magdaleny w Wawrzeńcycach. W pierwszych częściach pracy autorka kreśli kulturowy i historyczno-geograficzny kontekst jego działalności, opisując rozwój nabożeństwa różańcowego oraz historię parafii Wawrzeńczyce. Następnie w układzie chronologicznym omawia dzieje arcybractwa od jego założenia przez Abrahama Bzowskiego w 1600 r., przez ponowne założenie z inicjatywy biskupa Tomasza Oborskiego w 1630 r. do wygaszenia w 1938 r. W szczególności zostały omówione kwestie zasięgu terytorialnego, liczebności, kondycji społecznej członków, oprawy liturgii, wewnętrznej organizacji oraz majątku arcybractwa. Szczegółowo autorka opracowuje lata 1600-1630, dla których podaje nazwiska osób działających w arcybractwie, inwentarz posiadanych przez arcybractwo sprzętów liturgicznych oraz tekst przysięgi składanej przez wstępujących.

Słowa kluczowe: różaniec, bractwo różańcowe, zakon dominikanów, Abraham Bzowski, Andrzej Waganowski, bp Tomasz Oborski, Jan Kanty Sołtyk, Wawrzeńczyce, diecezja krakowska.

**ARCHCONFRATERNITY OF THE HOLY ROSARY
AT THE CHURCH OF ST. MARY MAGDALENE
IN WAWRZEŃCZYCE**

Abstract: The aim of the present article is to present the history of the Archconfraternity of the Holy Rosary at the church of St. Mary Magdalene in Wawrzeńczyce. In the first parts the author outlines the historical and geographical context of the activities of the Confraternity, by describing the development of the rosary service and the history of the parish of Wawrzeńczyce. Then – in chronological order – the author presents the history of the Archconfraternity from its foundation by Abraham Bzowski in 1600, through repeated foundation in 1630, up to its extinction in 1938. The author focuses on the territorial scope of the Confraternity, the number and social condition of its members, its liturgy, internal organization and estate.

Key words: rosary, Confraternity of Holy Rosary, Abraham Bzowski, Wawrzeńczyce.

Translated by Hanna Rybkowska